

مرکز عالی: جامعه المصطفی العالمیه - مدرسه تاریخ و ادیان

رشته: تاریخ تمدن / مقطع: کارشناسی ارشد

عنوان پایان نامه: روش شهید مطهری در تحلیل سیره معصومین(ع)

استاد یا اساتید راهنما: دکتر نعمت الله صفری

استاد یا اساتید مشاور: حجت الاسلام و المسلمین استاد ناصر باقری بیدهندی

دانش پژوه: علی فهیمی

تاریخ دفاع: مرداد ۱۳۹۱ تعداد صفحات ۲۲۵

واژه های کلیدی: روش، تحلیل، سیره، معصومین، مطهری

روش شهید مطهری در تحلیل سیره معصومین(ع)

چکیده

تحقیق و پژوهش پیرامون سیره معصومین در جوامع اسلامی از قدمت دیرینه‌ای برخوردار است سابقه نگارش و تدوین سیره به قرن اول هجری باز می‌گردد و از همان زمان که قرآن کریم پیامبر اکرم(ص) را به عنوان اسوه حسنه معرفی نمود مسلمین بدنبال اطاعت و الگوپذیری از پیامبر اسلام(ص) در پی نقل و نگارش سیره آن بزرگوار اقدام نمودند و با گذشت زمان این موضوع اهمیت بیشتری پیدا نمود به گونه‌ای سیره پیامبر(ص) در بسیاری از موارد به عنوان یک منبع و مرجع، جهت رفع اختلافات میان مسلمانان مطرح گشت.

و به باور مندی شیعیان که ائمه دوازده گانه را جانشینان برحق پیامبر اسلام می‌دانند تبعیت از همه ائمه(ع) در امورات مادی و معنوی و در تمام شرایط لازم و ضروری می‌نماید، بر همین اساس سیره ائمه(ع) را به صورت یک منطق عملی و الگوی رفتاری در زندگی خود می‌پندارند، اما جریان سیره نگاری در طی سده‌های مختلف به گونه‌ای تداوم یافته است که غالباً رخدادها و وقایع زندگی ائمه E به عنوان سیره بیان گشته است. شهید مطهری با انتقاد از این نوع سیره نگاری در

صدد است با تحلیل و بررسی چرایی و چگونگی رفتار ائمه(ع) در زندگی، اصول و قواعد رفتاری ائمه(ع) را استخراج نماید در این پایان نامه تلاش شده است تا روش شهید مطهری در تحلیل سیره معصومین(ع) مورد ارزیابی قرار گیرد.

پرسش اصلی تحقیق، روش شهید مطهری در تحلیل سیره معصومین(ع) است که با توجه به آن، این فرضیه مطرح شده است که ایشان در تحلیل سیره ائمه(ع) از روش عقلی و نقلی بهره برده است.

روش تحقیق، این رساله بر اساس روش «توصیفی-تحلیلی» استوار است به این صورت که روش شهید مطهری در تحلیل سیره معصومین(ع) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و حتی المقدور پس از ارزیابی مورد نقد واقع شده است. توصیفی از این لحاظ که ابتدا چگونگی سبک شهید مطهری را در نقل و تقد گزارش^۱ های سیره معصومین(ع) بیان نموده و سپس در عرصه تحلیل، به تشریح و تبیین دلایل و چگونگی بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن پرداخته شده است.

پیشینه تحقیق، به طور کلی پژوهش^۲ های روش شناسانه در عرصه تاریخ آنگونه که باید کار نشده است و تنها تک نوشته^۳ های به عنوان مقاله در مورد روش تاریخ نگاری برخی اشخاص انجام شده است و یک پایان نامه دکتری با عنوان «مبانی و روش ارزیابی احادیث تاریخی در الصحيح من سيرة النبي الاعظم- مطالعه انتقادی» توسط حمید جلیلیان نگاشته شده است اما در موضوع این پایان نامه، بر اساس تحقیقات انجام شده می توان گفت که طرح این موضوع و تبیین همه جانبه آن برای اولین بار صورت گرفته است و تنها کاری که تقریباً در همین راستا انجام شده است مقاله ای است با عنوان «روش سیره شناسی استاد مطهری» از حمید فغفور مغربی که در مجله اندیشه حوزه، شماره ۵۷ به چاپ رسیده است همین طور در زمینه تحریفات عاشورا و سیره ائمه از نگاه شهید مطهری مقالاتی نگاشته شده که متفاوت از بحث این تحقیق است بنابر این بحث روش شناسی در حوزه تاریخ در آغاز راه قرار دارد.

ساختار تحقیق، این رساله مبتنی بر یک مقدمه و پنج فصل است که در فصل اول ابتدا مفهوم شناسی برخی از واژه^۴ ها انجام شده است پس از آن به بیان زندگی نامه شهید مطهری و برخی از فعالیت^۵ های علمی و سیاسی ایشان پرداخته شده است و در ادامه گونه شناسی آثار وی که در موضوعات مختلف نگاشته است نیز صورت گرفته است و در پایان این فصل به اهداف ایشان در زمینه تحلیل و پرداختن به سیره معصومین(ع) اشاره شده است.

فصل دوم به نقش سیره در مباحث نظری از منظر شهید مطهری پرداخته است زیرا با توجه به نوع اندیشه و تفکر انسان در مسائل نظری، رفتار و عملکرد وی نیز مبتنی بر آن شکل خواهد گرفت. بر همین اساس مباحث نظری به عنوان مقدمه

برای موضوعات بعدی که از چگونگی و چرای سیره بحث می‌شود قرار گرفته است. شهید مطهری برخی از مسائل مباحث نظری را که در میان اندیشمندان اسلامی و نیز غیر اسلامی مورد برداشت‌ها و تحلیل‌های متفاوت قرار گرفته است با بهره‌گیری از سیره معصومین(ع) مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است و با استفاده از سیره به شفاف‌سازی مباحث نظری پرداخته است. موضوعاتی که در این فصل مورد بررسی واقع شده است عبارتند از مفهوم نسبیت و اخلاق، رابطه سیره و اخلاق، رابطه سیره و عدالت، سیره و مقتضیات زمان و در پایان فصل به نقد و بررسی دیدگاه‌های شهید مطهری در مباحث مطرح شده پرداخته شده است.

فصل سوم روش شهید مطهری در نقل و نقد گزارش‌های سیره معصومین(ع) است که در دو بخش مورد ارزیابی واقع شده است در بخش نخست روش شهید مطهری در چگونگی نقل گزارش‌های سیره معصومین(ع) به بررسی گرفته شده است و عمدتاً شیوه نقل و قول‌های ایشان در زمینه سیره معصومین(ع) که به تحلیل و بررسی آن پرداخته است بدون ذکر سند و منبع هست ولی در تبیین آن‌ها خیلی خوب و از زوایای مختلف به تحلیل پرداخته است. ایشان با بیان برخی از عیوب کتب تاریخ مانند یک سو نگری و تعصبات ملی، مذهبی مورخ، مسئله اجتهاد در تاریخ را مطرح ساخته است و از جمله روش‌های ایشان در نقل گزارش‌ها، بستر شناسی تاریخی است که هر پدیده را با توجه به پیشینه تاریخی آن و شرایط موجود حاکم بر آن عصر به تجزیه و تحلیل گرفته است و همچنین شیوه تحلیل ایشان در نقل گزارش‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته است که با توجه نوع گزارش‌ها به روش‌های عقلی، تطبیقی و بهره‌گیری از علوم دیگر به تحلیل پرداخته است و همین‌طور معیارهای ایشان در تحلیل، بیان شده است. از آنجای که ایشان بدنبال کشف اصول حاکم بر زندگی ائمه(ع) هست برخی از اصول ثابت و متغیر از منظری نیز در این فصل بیان شده است و یکی دیگر از شیوه‌های ایشان در تحلیل سیره ائمه(ع) بهره‌گیری از نکته‌های آموزشی و اخلاقی است که برای مخاطبین شفاف‌سازی نموده است و در پایان این بخش دیدگاه‌های شهید مطهری به دو شکل مورد نقد و بررسی قرار گرفته است (۱) نقد روشی (۲) نقد اطلاعاتی

بخش دوم این فصل روش شهید مطهری در نقد گزارش‌های سیره معصومین(ع) است که پس از بررسی ویژگی‌های ایشان در نقد، انواع نقدها اعم از نقد بیرونی و نقد درونی بیان شده است و برخی از منابعی که مورد نقد ایشان قرار گرفته است مانند کتاب حسین وارث آدم از دکتر شریعتی و کتاب شهید جاوید از صالحی نجف آبادی مورد ارزیابی واقع شده است در آخر فصل نیز نظریات ایشان به لحاظ محتوایی و روشی مورد نقد و بررسی قرار گرفته است

در فصل چهارم روش شهید مطهری در تحلیل سیره^۳‌های متعارض ائمه(ع) مورد بررسی واقع شده است و چون ائمه(ع) بیش از دو نیم قرن در جامعه اسلامی حضور داشته اند و به لحاظ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی هریک در شرایط متفاوت قرار داشته اند، لذا در این امور عملکرد متفاوت نیز داشته اند و از این حیث در طول تاریخ مورد پرسش نیز واقع شدند. در این فصل پس از دسته بندی سیره^۳‌های متعارض ائمه(ع) در امور سیاسی، معیشتی و فردی به بررسی مسائل و موضوعات هریک در آثار شهید مطهری پرداخته شده است ایشان با بستر شناسی تاریخی و در نظر داشت عناصر ثابت و متغیر، به بررسی عوامل مؤثر در سیره روی آورده است لذا عوامل تأثیر گذار در تعارض سیره معصومین(ع) را به شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی تقسیم بندی نموده است.

همچنین روش ایشان در تحلیل سیره^۳‌های متعارض بهره گیری از قاعده اهم و مهم است و با بیان اینکه مصلحت کلی جهان اسلام بر مصلحت فردی مقدم است به بررسی بسیاری از سیره^۳‌های متعارض پرداخته است. در پایان فصل نیز به لحاظ روشی و اطلاعاتی به نقد و بررسی تحلیل^۳‌های شهید مطهری پرداخته شده است.

فصل پنجم این رساله در مورد شناسایی، تحلیل و نقد تحریفات سیره معصومین(ع) است. تحریف سازی سیره ائمه(ع) از سوی دو جریان متضاد دوست و دشمن از زمان معصومین(ع) تا به امروز مشکلاتی را به وجود آورده است و در طول تاریخ اندیشمندان بادرک و درد، در امر تحریف سبببیزی تلاش نموده اند. شهید مطهری پس از شناسایی تحریفات به بررسی زمینه^۳‌ها و عوامل تحریف پرداخته است و عوامل آن را در دو دسته عام و خاص مورد تحلیل قرار داده است پس از آن، انواع تحریفات را بیان نموده است و از تحریف لفظی، معنوی، تحریف در تحلیل و تحریف هدف سخن گفته است و به پیامدهای آن اشاره کرده است. همچنین برخی از منابع تحریف ساز از نظر شهید مطهری مانند کتاب روضه الشهداء ملا حسین کاشفی، کتاب محرق القلوب ملا مهدی نراقی و کتاب اسرار الشهاده ملا آقای در بندی، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. همچنین روش شهید مطهری در نقد تحریفات بیان شده است و اینکه معیارهای ایشان در نقد تحریفات چه بوده است و در ادامه دیدگاه^۳‌های علامه جعفر مرتضی عاملی در مورد نقد کتاب حماسه حسینی و نظریات شهید مطهری در زمینه تحریفات مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است و در پایان فصل نیز دیدگاه^۳‌های شهید مطهری به لحاظ محتوایی و اطلاعاتی مورد بررسی واقع شده است.